

MÓDOS PÉTER

Potsdam, Berlin, menekültek

– feljegyzések –

A Brandenburi kapu

Potsdamba azért utaztunk, hogy német partnerünkkel megállapodjunk a 2007-es együttműködésről. A mai állapotokból kiindulva, a következő évben nem fog bővelkedni a magyar kulturális kormányzat pénzben, ezért minden olyan együttműködés, amely segít megvalósítani terveinket, különösen hasznos lehet. A potsdami Kulturforummal évek óta jól együttműködünk, célkitűzéseink is hasonlóak. Nem mellékesen jövőre az év első felében Németország lesz az unió soros elnöke. Az a Németország, amely kormányösszetételétől függetlenül mindig is nagy felelősséggel viseltetett Európa és benne Kelet-Közép-Európa, azaz a mi térségünk iránt. Az MTA Kisebbségtudományi Intézetének igazgatója, Szarka László is velünk tartott, az ő naplójegyzetei is visszaadnak valamit az úton szerzett benyomásokból, annál is inkább, mert előzőleg együtt vettünk részt szlovák–magyar közös rendezvényeken, így a kétfajta benyomás, tapasztalat jól összegződik írásában.

Berlin hihetetlen mértékben épül. Meghökkenésemre új épületet húznak az Unter den Linden és a Friedrich Strasse sarkán lévő hotel helyén. Emlékeim szerint – két éve laktam ott – a hotel igen jó állapotban volt, s már központi elhelyezkedése révén is mindig telt házzal működött. Mégis valami új, valami nagyobb kerül ide.

Elkészült az új főpályaudvar. Óriási és tiszta. Három szinten fogad helyi vagy nemzetközi vonatokat, minden működik. Ezt csak azért jegyeztem fel, mert aznap reg-

gel hallottam valamelyik magyar rádió adásában, hogy ezentúl rácsok védik majd a budapesti Nyugati pályaudvart a hajléktalanoktól, lebzselőktől. Belépni csak érvényes jeggyel lehet. Hát, vannak különbségek. Éjfél felé jár, amikor nézegetjük a hatalmas közlekedési centrumot. Lehet tudakozódni, jegyet venni, enni, inni. Működik az újságos stand, van hol internetezni. Sehol egy rendbontó. Kicsit talán túl nagy az egész. A brüsszeli reptér és főpályaudvar meg a római Termini is beleférne. S mint Nyugat-Európában annyi helyen, itt is lenyűgöz, hogy a nemzetközi vonatokhoz ki van jelölve a helyjegynek megfelelő beszállási pont a vonatajtónál.

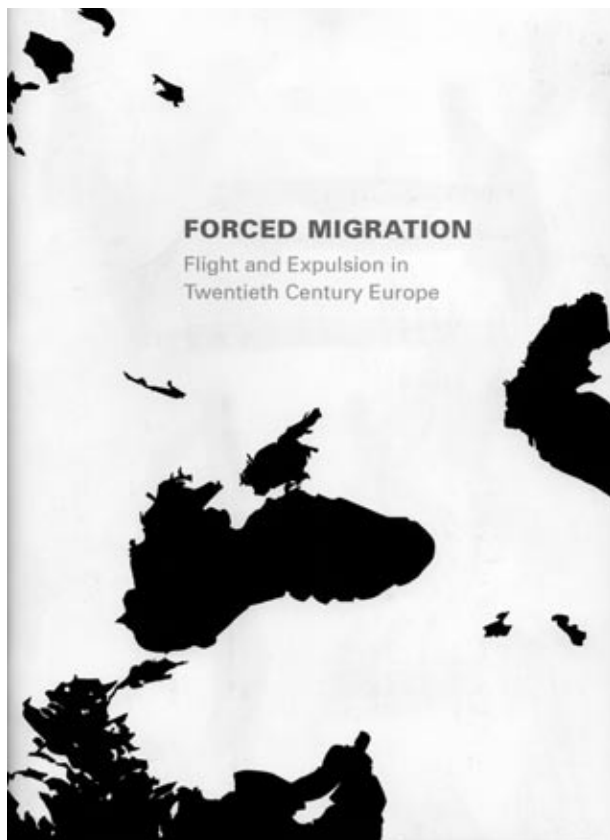
Az új központi pályaudvar belső tere

Schönefeldről, a régi kelet-berlini reptérről megyünk be autóval a városba. Berlin közepe felé tartva áthaladunk egy törökök és egy arabok lakta városrészen. A feliratok, cégtáblák és utcai viseletek alapján mintha egy másik város volna. Németországban valahogy mást jelent a menekült fogalma, mint nálunk. Mást jelent ez is: identitását kereső idegen.

Kikényszerített utak – a kiállítás egyszerű megrázó és visszafogott. Meglepett, hogy a „vörös” Berlinben e kiállítás szervezője-rendezője az az Erika Steinbach, akit korábban idehaza az újságok, híradások mint a német revansizmus képviselőjét, a lengyel–német ellentétek megtestesítőjét említették. Úgy gondolom, az *Európai Utas*nak hírt kell adnia arról, hogy létezik Berlinben ez a kiállítás. De miért Erika Steinbach rendez? A prospektusok között egy stencilezett papíron megtalálom a kuratórium tagjainak névsorát. Elhatározom, felkérem az egyik magyar kurátort, Ungváry Krisztiánt, hogy írjon a kiállítás létrejöttéről. A három, nem túl nagy te-

A *Kikényszerített utak* című kiállítás angol katalógusa és belső tere (jobbra lent)

Magyar vonatkozású tábla a kiállításon

rem tele emberrel. Kétszer jártam ott. Megindultság, fájdalom az arcokon. És talán némi tiszteletet. Noha a kiállítás az 1919–20-as törökországi örmény népirtással kezdődik, és sorra veszi a „kikényszerített utak”-at egészen a délszláv háborúig, elsősorban a II. világháború után földjükről elűzöttekről szól.

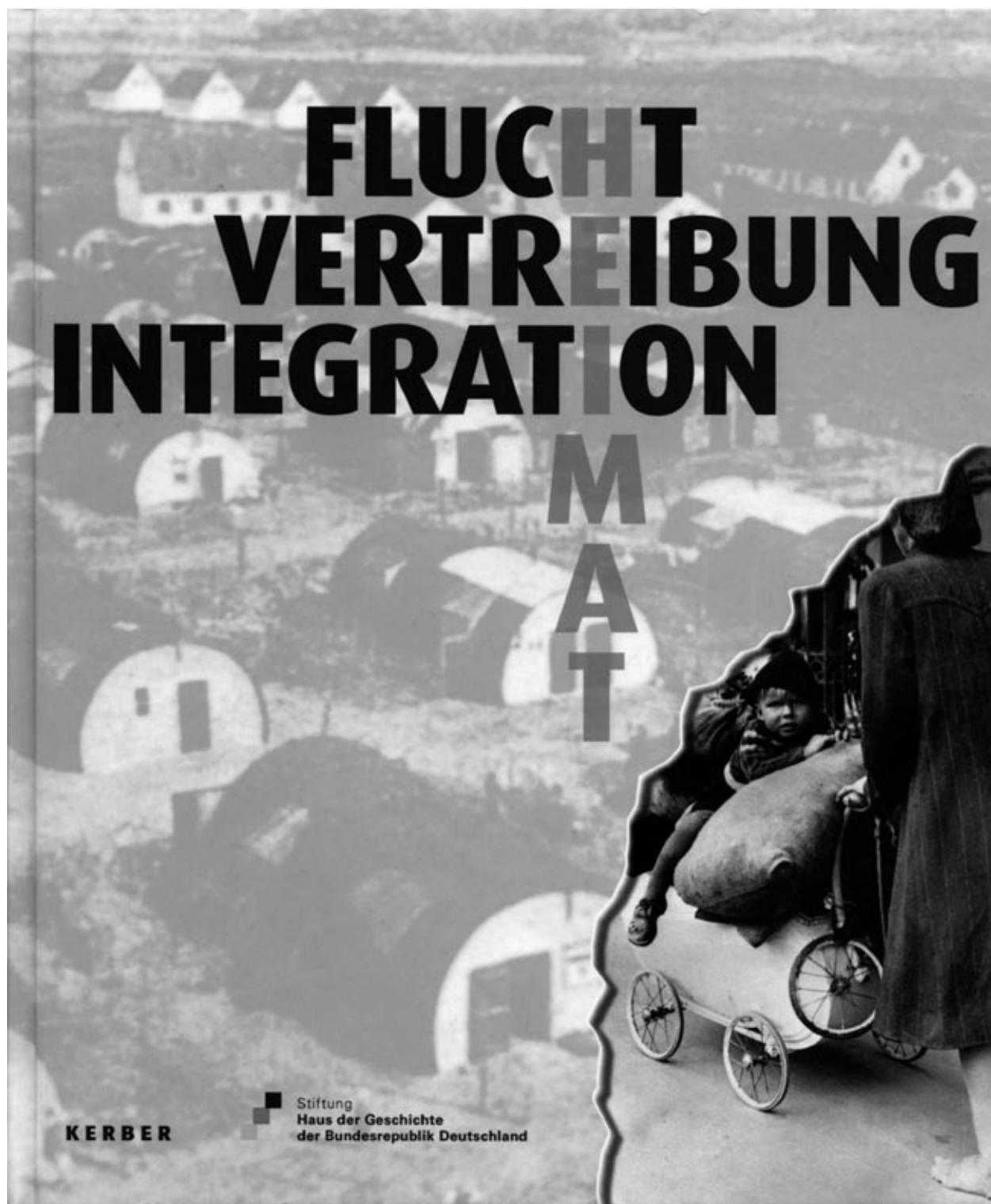
Az Unter den Lindenen, jobbra a kiállításnak helyet adó Kronprinzenpalais

Van egy másik kiállítás is ebben a témakörben. Szemben a *Kikényszerített utakkal*, az *Unter den Linden. Flucht, Vertreibung, Integration* – olvasható a történeti múzeum kiadványán. A három szót úgy írták egymás

alá, hogy kiemelkedjék belőle a HEIMAT – „haza” szó. De erről többet inkább a szakértőktől, s talán a következő folyóirat-számokban.

A Történeti Múzeum *Menekülés, üldözés, integráció* című kiállításának katalógusa

Holokauszt-emlékmű

Fantasztikus hatású a Holokauszt-emlékmű. Teljesen beleillik az építésetől kaotikus Berlin közepébe, ám az oszlopok közt sétálva kirekesztődik a külvilág, a folyton más ábrát és képet vetítő fény-árnyék játékok láttán valami megérinti az embert. Legyen amerikai turista vagy kelet-közép-európai emlékező. „Az elillantak nélkül semmi sincs jelen” – így hangzik az Enzensberger-vers egyik sora magyar fordításban. Az új Európa egyik alapmondata lehet. Egyébként a menekültekről szóló

Kávézó az újraépült Potsdamer Platzon

kiállításon hiába kerestem gyerekkori ismerőseimet, a Dunántúlról kitelepített svábokat. Az ő emlékük is hiányozhat egy XXI. századi Magyarország memóriájából.

Itt, Berlinben nem lehet nem emlékezni. Itt vannak a Brandenburi kapu környékén a lelöttek arcképei, és itt van ez a két kiállítás.

És van Berlin – amely nő, változik, épül és alakul folyamatosan. ■

Az illegális határátlépési kísérletek áldozatainak emlékkeresztjei az egykori berlini fal tövében

